

HUSZONNEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A III. oszt. hatodik ülése.

1889. június 24.

DR. THAN KÁROLY r. t. osztályelnök elnöklése alatt.

127. Hógyes Endre r. t. székfoglalója: «A veszettség elleni immunitás mechanizmusa».

128. Ugyanaz bemutatja Schaffer Károlynak «Az idegrendszer elváltozásai a veszettségnél» cz. értekezését.

129. B. Eötvös Loránd r. t. «Jelentés a Szt-Gellérthegy vonzó erejére vonatkozólag».

130. Heller Ágoston l. t. «Jelentés: A physika története a XIX. században» cz. munkájáról.

131. U. a. beterjeszti Hegyfoki Kabos értekezését «A zivatarokról».

132. U. a. megismerteti Fényi Gyula közleményét: «A nemometer észlelések a Haynald-observatoriumon 1885–1888».

133. Than Károly r. t. «Közlemények az egyetemi chemiai intézetből: Winkler Lajos és Schwicker Alfréd részéről.

134. U. a. beterjeszti Kinsberg Oszkár és Udránszky László részéről: «Néhány benzoil vegyületről» cz. közleményt.

135. Reisz Hugó tanársegéd részéről: «Adatok a veleszületett szivrendelleneségek tanához» bemutatja Mihálkovicz Géza r. t.

136. Apáthy István részéről (Nápolyból): «A piócafélek külső alaktanáról» megismerteti Paszlavszky József l. t.

137. Asbóth Sándor részéről: a) «Az amylalkohol pyridia tartalmáról»; b) «A zsir hamisításának fölismeréséről».

138. Hankó Vilmos részéről: «A kőrői kénes vizek chemiai elemzése» bemutatja Lengyel Béla l. t.

139. Elnök jelenti, hogy König Gyula betegség által akadályoztatva lévén, értekezését «A metszéspont-tételekről az algebrai görbék elméletében» most nem tarthatja meg, s az elmarad az októberi ülésre; ellenben Kurschak József dolgozata «A variáció-számításban föllépő másodrendű partialis differential egyenletekről» az ő kérésére bejelentetik az Értesítő számára.

Mind ezen értekezések kiadásmódjáról az Értekezlet fog határozni.

HUSZONÖTÖDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Összes ülés.

1889. június 24.

BÁRÓ EÖTVÖS LORÁND r. t. akadémiai elnök úr elnöklése alatt.

141. Báró Eötvös Loránd r. t. akadémiai elnökké történt megválasztása után első ízben foglalván el az elnöki széket, a következő beszéddel nyitja meg az ülést:

T. Akadémia! Először foglalom el ez elnöki széket, melyre az Akadémia bizalma emelt s melyben a király kegye megerősített. Mint a katona, mikor először fegyverbe lép, mint a ki az állam szolgálatában hivatalt vállal, esküt tesz hivatáskörének törvényeire, úgy én is fogadást teszek most, azt a fogadást, hogy az Akadémia ügyét alapszabályaihoz híven félszázados multjának szellemében fogom szolgálni.

A cél tisztán áll előttem. Az Akadémia alapszabályaiban azt olvassuk, hogy célja a tudomány és irodalom magyar nyelven művelése és terjesztése, történetének szelleme pedig ezt sugja: törekedjünk arra, hogy nemzetünk magyar, de nem csak magyar, művelt is legyen, s mint ilyen megállja helyét a számban nagyobb, hatalomban erősebb európai nemzetek között.

Nagyot haladtunk az utolsó évtizedekben e célunk felé, bátran mondhatjuk, hogy vagyunk olyan jó magyarok, mint a milyen jó német a német, jó francia a francia és jó angol az angol: európai műveltség tekintetében is magasabban állunk ma, mint ötven éve, de azért ne feledjük egy pillanatig sem, hogy ez irányban az említett nagy nemzeteket még el nem értük. Azért épen most, a mikor nemzeti létünk jobban biztosítva látszik, mint bármikor volt, egész erőnket arra kell fordítanunk, hogy az előttünk haladókkal egy vonalba jussunk. Ezt téve, jobb hazafiak leszünk, mint ha a történetünkben és köznépünk életében megörzött ősi szokásokat tulmagasztalva, azoknak erőltetett tölelevenítése által főrekednénk nemzeti létünket biztosítani, mert bizony e szokások között van rossz szokás elég, nem Európába és nem a mai korba illő pedig még több. A ki nagy útra készül, a ki testi erejét nagy próbának veti alá, még az is, a ki bárminemű sport terén másokkal versenyre kel, az lemond kedves szokásairól, kényelmét, multságait céljának feláldozza. Nem érdemel-e a szellemi küzdterén elérendő siker épen ilyen áldozatokat? Nem kell-e így tenni a nemzetnek is, mely a műveltség mezején még nincsen az elsők között, de azok közé kívánja magát felküzdeni. Vannak, a kik az eredeti népszokások eltűnését siratják, s van is abban valami szomorító, épen úgy mint abban, hogy a gyermek ártatlan játékait nem folytatja férfikorában, de azért a kedves gyermeknek mégis derék férfivá kell válni, s mi is csak azt kívánhatjuk, hogy művelt nemzet legyünk, nem pedig ethnografiai kuriozitás.

Más nemzetek is csak ezen az úton haladtak. Mennyi eredeti szokásról mondott le a német, míg Tacitus germánjaiból egy Göthe, egy Kant fejlődhetett: mily nagy átalakuláson mentek át Caesar gallusai, míg soraikból egy Molière, egy Laplace válhatott ki.

És azért mégis van német, mégis van francia a világon, s miért? mert e nemzeteknek van saját irodalmuk és van saját tudományuk, vagy helyesebben: mert a tudomány az ő sajátjuk.

Nem különböző tudományokon dolgoznak e nemzetek, egy az épület, melynek építésén mindannyian közreműködnek, de mivel ez az épület annyira terjedelmes, hogy soha elkészülni nem fog és már-már befejezetteknek látszó részei is az idő multával lényeges átalakításokra szorulnak, van ez egy épületen elég tér mindannyinak tevékenységére.

A mit az egyik kezd, a másik folytatja s végül az eredményre büszkén mutathat mind az, a ki annak létesítésén közreműködött. Így a tudományt magáénak mondhatja a német, a francia, az angol, az olasz, stb. és magáénak fogja mondhatni a magyar is, ha Árpád fiából mindinkább a tudományok építőmesterei lettek.

Hogy ez így legyen, és pedig minél előbb így legyen, ez Akadémiánknak is magasztos feladata.

De vajjon mi módon felelhet meg e feladatának? A tudósokat közvetlenül nem ő neveli, kenyeret nekik nem ő ad — mindez az iskola feladata. Az iskolák s közöttök a tudósok iskolái, az egyetemek fölött is az állam, rendelkezik s természetesen arra törekszik, hogy a hazának lehetőleg sok hasznos polgárt neveljen. Ebből a szempontból állapítja meg a tanítás körét és módját. Tanszabadság vagy tankényszer? szakiskola vagy egyetem? ezek a főkérdések, melyek e tekintetben megoldásra várnak, de megoldva talán sohasem lesznek, mert a dolog veleje nem e kérdésekben, hanem abban rejlik, tudósok tanítanak-e vagy tudatlanok. A francziák főiskolái előirt tanrendjeikkel éppen olyan jól képzett férfiakat adnak Franciaországnak, mint a tanszabadság elvét követő német egyetemek Németországnak. Miért? mert a párisi école normale, école polytechnique stb. tanárai éppen olyan tudós férfiak, mint a német egyetemek tanárai. Legyen a magyarok között is sok igazi tudós és jó lesz a tanítás nálunk is, hármiképp állapítanak meg az addig tartandó enquete-k annak rendszerét. Sokat, nagyon sokat tehet ez irányban az Akadémia.

A tudóst azon nemes élvezeten kívül, melyet a tudományos kutatás már magában nyújt, a munkára nem serkenti egyéb, mint azon elismerésnek reménye, melyet magának szaktársai szűk körében kivivhat. Nem nyilvánul az zajos éljenekben, nem hirlapi cikkekben alapuló népszerűségben, nem több az, mint néhány biztató szó, mely őt, a netán lankadót, erőssé teszi. Ezen a tudományos munkát jutalmazó elismerésnek kifejezést adni, Akadémiánknak egyik fontos feladata, melyet legvilágosabban a tagválasztások alkalmával teljesít. A választások napján az egész ország figyelme felénk fordul s méltán, hiszen akkor nemcsak egyesek érdemei fölött mondunk ítéletet, hanem egyszersmind kijelöljük azt a magaslatot, melyet elérni s ha lehet, felülmúlni a tudomány és irodalom minden magyar munkásának törekvése legyen.

Sokszor megtörtént és még sokszor meg fog történni, hogy választásunk a közvéleménnyel ellenkezésbe jó, de ez ne befolyásolja ítéletünket, hiszen a legnépszerűbb ember nem mindig a legnagyobb tudós.

Az Akadémia, vagy helyesebben az akadémikusok tudományos munkássága az osztályülésekben nyilvánul. Törekedjünk arra, hogy azok szigorúan tudományosak legyenek, s hogy minden ilyen ülés napja a tudomány terén tett valamely haladás emléknappja legyen. Kiténtetés legyen az már magában is, ha valaki közleményét az osztályülés elé terjesztheti.

A tudomány művelése mellett Akadémiánknak nem kevésbé fontos

feladata arról gondoskodni, hogy az irodalom legkülönbözőbb ágait a magyar talajon is felvirágoztassa. Mondhatjuk, hogy Akadémiánk a magyar nemzet első kiadója, mint ilyen, nem kél versenyre a magánkiadókkal, majdnem kivétel nélkül csak rossz kiadói üzletekbe bocsátkozik, a kiadandó mű megítélésénél nem azt kérdezi, kelendő lesz-e? hanem azt, jó-e és szükséges-e irodalmunkban? Félreismeri azért az Akadémia hivatását az, ki kiadói tevékenységét annak jövedelmezősége után ítéli meg. Regényeket, verseket, iskolai könyveket nem vesz fel kiadványai sorába, mivel azok kiadót amugy is találnak, de áldozatokat hoz olyan tudományos munkák kiadására, melyeknek megjelenése támogatása nélkül nálunk lehető nem volna.

A tudománnyal foglalkozó irodalomnak több faja van. Ilyenek: 1. az egyes tudós önálló buvárlatának eredményeit magokban foglaló értekezések és munkák, 2. egyes tudományzakoknak tudósok használatára írt kézikönyvei, 3. az iskola könyvek, 4. a tudományt népszerűsítő munkák. A szoros értelemben vett iskolakönyveken kívül, nálunk a többi majdnem kizárólag csak anyagi támogatással létesülhet.

Az Akadémia e tekintethen már eddig is megtette, a mit tehetett. A tudományos értekezések tekintélyes gyűjteménye fekszik már előttünk, a művelt közönség kezébe már nem egy, tudományos jellege daczára is, kedves olvasmányul szolgáló könyvetadtunk; leghátrább állunk a tudományos kézikönyvek dolgában. A tudományzakok legnagyobb részében elemi tankönyveknél magasabb fokú magyar könyvvel nem igen rendelkezünk, és érezhető baj az, hogy középiskolai tanáraink nagy része ugyanabból a könyvből tanul, a melyet tanít. Ezen hiány pótlása, nézetem szerint, a jelen pillanatban Akadémiánknak egyik fontos és elodázhatatlan teendője. Különösen fontos pedig éppen azon szakokban, melyek magyar hazánkra vonatkoznak, kell, hogy Magyarország földrajzának, a magyar történetnek, a magyar nyelvtannak mai ismereteink magaslatán álló kézikönyvei legyenek. *A mikor Akadémiánk negyven évvel ezelőtt magyar nyelvtanát kiadta, nem teljesítette végleg ez irányban elvállalt kötelességét. Az olyan rohamos haladásban s fejlődésben lévő nemzetnek, mint mi vagyunk, nyelve és nyelvtudománya is rohamosan fejlődik és ezért nem negyven, de tíz évnek sem szabadna elmúlni a nélkül, hogy az Akadémia, mint a nyelvnek hivatott öre, annak rendszerére és szabályaira vonatkozó megállapításait a művelt közönségnek, sőt az egész nemzetnek is hozzáférhetőkké ne tegye.*

Sokat mondhatnék még az Akadémia feladatáról, sokat, de nem újat, azt a keveset is, a mit elmondottam, csak az Akadémia alapszabályaiból és hagyományaiból olvastam ki. Az Akadémia nem olyan intézet, melyet reformkísérleteknek volna szabad alávetni, céljának, irányelveinek nem évtizedeken, de évszázadokon keresztül változtatlanoknak kell maradniok. Nem olyan, mint a hajó, mely ismeretlen tengeren kalandos fölfedező útra indul, inkább olyan, mint a világító torony, mely a tévedező hajósnak a biztos kikötő helyét mutatja. A Magyar Tudományos Akadémia a tudomány világtengerén a magyar kikötőt jelzi, a torony öre vigyázzon, hogy fénye mindig egy helyen, de mindig ra-

gyogóan világítson, hogy megláthassa azt jó és rossz időben mindenki, de különösen a magyar hajós.

Ma a villamosság korszakában mi sem használhatjuk elődeink pislogó mécesét, legyen a mi fényünk is messze tündöklő elektromos fény!

142. Helyettes főtitkár bejelenti felseő-szopori Tóth Ágoston l. t. 1889. június 9-én bekövetkezett halálát.

Az Akadémia részvétellel veszi tudomásul buzgó munkásának elhúnytát és felhívja a III. osztályt, hogy az emlékezésért megtartásáról gondoskodjék.

143. A nemzetgazdasági és statisztikai bizottság, szokása szerint, beküldi az 1888-ban tartott 7-dik ülésének jegyzőkönyvét.

Tudomásul vétetik.

144. A vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter értesíti az Akadémiát, hogy — miután az osztrák-magyar birodalom a párisi kiállításon hivatalosan nem vesz részt — az ott tartandó szegényügyi congressusha meghívtak csakis mint egyszerű magánemberek. illetve szakférfiak, vehetnek részt.

Az illetőkkel közölni fog.

145. A vallás- és közoktatásügyi m. k. miniszter felvilágosítást kér az iránt, hogy dr. Derra György és Brancsits Blagoje, mint a «Magyar-Szerb-Szótár» írói és kiadói kiadási költségeik részleges fedezésére milyen mérvű segélyre számíthatnak az Akadémia részéről?

A kért felvilágosítás megadása végett az I. osztályhoz tétetik át.

146. Gr. Batthyány József (Köpcsény) tudósítja az Akadémiát arról, hogy a főtitkár által történt megkeresés folytán, dr. Csánky Dezső úr részére, levéltárában a kutatás lehetővé van téve.

Közölni fog a Történelmi Bizottsággal.

147. Dr. Chyzer Kornél tudósítja az Akadémiát, hogy a széphalmi sirra küldött feliratos kőlapot elhelyeztette; közli továbbá a széphalmi Kazinczy-ünnepélynek 1889. június 2-án megtartandó programját.

Egy másik levelében az ünnepély sikeréről, és arról is tudósít, hogy a sárospataki főiskola számára kifizőtt 10 arany pályadíjat, úgyszintén a két gymnasium és a Tanító-képezde növendékei számára 5—5 aranyat kikapták.

Tudomásul szolgál.

148. Cholnoky Sándor, ügyvéd és földbirtokos D.-Földváron, beküldi jogbölcsészeti munkáját kéziratban, meghíralás és esetleg kiadás végett.

Áttétetik a II. osztályhoz.

149. Résó Ensel Sándor, ügyvéd Budapesten, kéri az Akadémiát, hogy a «Csörsz-árka» cz. művéhez az Archaeologiai Bizottság által 1886-ban megtagadott adatokat, munkája második, bővített kiadásához, használat végett vele közölni sziveskedjék.

Áttétetik az Archaeologiai Bizottsághoz.

150. Fischer K. Antal (Budavár) beterjeszti a «Hun-Magyar-Irás és annak fönmaradt emlékei» cz. értekezését, egy nyomtatott példányban, kérvén annak birálatát és a birálat eredményének közlését.

Áttétetik a II. osztályhoz.

151. Szászvárosi V. Jenő (Budapest) kéziratban megküldi «Táplálkozás